

ฝ่าย ๑

ชุดโครงการวิจัย
ประเมินสถานภาพองค์ความรู้
เรื่อง สถานภาพและการดำรงชีวิตของชาวเขาและชนกลุ่มน้อย
ในประเทศไทย

โดยการสนับสนุนของ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

รายงานวิจัยหมายเลข ๑๒
บทสังเคราะห์สถานภาพและการดำรงชีวิตของชาวเขาและ
ชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย

โดย
รศ.ณรงค์ ใจหาญ และคณะวิจัย

การวิจัยเบื้องต้นนำเสนอในการประชุมทางวิชาการ
โครงการวิจัยประเมินสถานภาพองค์ความรู้
เรื่อง สถานภาพและการดำรงชีวิตของชาวเขาและชนกลุ่มน้อย
ในประเทศไทย

ณ โรงแรมเอสดี อเวนิว
ระหว่างวันที่ ๓-๔ มิถุนายน ๒๕๔๑

ชุดโครงการวิจัย
ประเมินสถานภาพองค์ความรู้
เรื่อง สถานภาพและการดำรงชีวิตของชาวเขาและชนกลุ่มน้อย
ในประเทศไทย

โดยการสนับสนุนของ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

รายงานวิจัยหมายเลข ๑๒
บทสังเคราะห์สถานภาพและการดำรงชีวิตของชาวเขาและ
ชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย

โดย
รศ.ณรงค์ ใจหาญ และคณะวิจัย

รายงานผลการวิจัยเบื้องต้นนำเสนอในการประชุมทางวิชาการ
ชุดโครงการวิจัยประเมินสถานภาพองค์ความรู้
เรื่อง สถานภาพและการดำรงชีวิตของชาวเขาและชนกลุ่มน้อย
ในประเทศไทย

ณ โรงแรมเอสดี อเวนิว
ระหว่างวันที่ ๓-๔ มิถุนายน ๒๕๔๑

รายงานวิจัยภายใต้

ชุดโครงการวิจัยประเมินสถานภาพองค์ความรู้

เรื่อง สถานภาพและการดำรงชีวิตของชาวเขาและชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย

โดยการสนับสนุนของ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

รายงานวิจัยหมายเลข ๑ :	สถานภาพของชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย
รายงานวิจัยหมายเลข ๒ :	การศึกษาของชาวเขาในประเทศไทย
รายงานวิจัยหมายเลข ๓ :	พฤติกรรมสุขภาพของชาวไทยบนพื้นที่สูง
รายงานวิจัยหมายเลข ๔ :	ปัญหาสุขภาพอนามัยของชาวเขาและชนกลุ่มน้อย
รายงานวิจัยหมายเลข ๕ :	สภาพการประกอบอาชีพของชาวเขาในประเทศไทย
รายงานวิจัยหมายเลข ๖ :	ปัญหาการประกอบอาชีพของชาวเขาและชนกลุ่มน้อย
ในประเทศไทย
รายงานวิจัยหมายเลข ๗ :	ชนกลุ่มน้อยกับการพัฒนาและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ฯ
รายงานวิจัยหมายเลข ๘ :	โสเภณีชาวเขาและชนกลุ่มน้อยกับชบวนการค้าหญิง
ในประเทศไทยและข้ามชาติ
รายงานวิจัยหมายเลข ๙ :	ประสิทธิผลและการประเมินโครงการพัฒนาชาวเขา
และชนกลุ่มน้อย ทั้งภาครัฐและเอกชนในประเทศไทย
รายงานวิจัยหมายเลข ๑๐ :	สิทธิของชนกลุ่มน้อยในกฎหมายระหว่างประเทศ
รายงานวิจัยหมายเลข ๑๑ :	สภาพความเป็นอยู่และปัญหาของชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง
อำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก
รายงานวิจัยหมายเลข ๑๒ :	บทสังเคราะห์สถานภาพและการดำรงชีวิตของ
ชาวเขาและชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย

รายงานผลการวิจัยเบื้องต้นนำเสนอในการประชุมทางวิชาการ หมายเลข ๑๒
“บทสังเคราะห์สภาพภาพและการดำรงชีวิตของชาวเขาและชนกลุ่มน้อยใน
ประเทศไทย”

โดย รศ.ณรงค์ ใจหาญ และคณะวิจัย

ภายใต้ชุดโครงการวิจัยประเมินสถานภาพองค์ความรู้
เรื่อง สถานภาพและการดำรงชีวิตของชาวเขาและชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย
ณ โรงแรมเอสดี อเวนิว กรุงเทพมหานคร
ระหว่างวันที่ ๓-๔ มิถุนายน ๒๕๔๑
โดยการสนับสนุนของ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

จัดพิมพ์โดย คณะวิจัยโครงการวิจัยชุดประเมินสถานภาพองค์ความรู้
เรื่อง สถานภาพและการดำรงชีวิตของชาวเขาและชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย
พิมพ์ครั้งที่ ๒ กันยายน ๒๕๔๑
นางสาวพัชรินทร์ ชาลาประศาสน์
บรรณาธิการ

สารบัญ

	หน้า
1. ความเป็นมาของโครงการ	1
2. ขอบเขตการวิจัย	2
3. หัวข้อที่ศึกษา	3
4. วิธีการศึกษา	4
5. ข้อสรุปที่ได้จากการศึกษา	5
6. บทสังเคราะห์ ข้อสังเกต และข้อเสนอแนะ	15

บทสังเคราะห์

สถานการณ์และการดำรงชีวิตของชาวเขาและชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย

โดย รศ.ณรงค์ ใจหาญ และคณะวิจัย

ความเป็นมาและขอบเขตการศึกษา

๑. ความเป็นมาของโครงการ

ชุดโครงการวิจัย ประเมินสถานการณ์องค์ความรู้ เรื่อง “สถานการณ์และการดำรงชีวิตของชาวเขาและชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย” จัดโดยคณะวิจัย ซึ่งได้รับแต่งตั้งจากศูนย์นิสิตาสาตร์ คณะนิสิตาสาตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และได้รับทุนสนับสนุนให้ดำเนินการจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) โดยมีระยะเวลาในการดำเนินการ ๖ เดือนตั้งแต่ ธันวาคม ๒๕๔๐-พฤษภาคม ๒๕๔๑ ซึ่งผลการศึกษาเพื่อประเมินสถานการณ์องค์ความรู้ในเรื่องนี้ จะนำมาเพื่อปรับปรุงและนำเสนอเค้าโครงการวิจัยในประเด็น เรื่อง สถานภาพและการดำรงชีวิตของชาวเขาและชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย ต่อไป

ปัญหาเริ่มแรก อันเป็นที่มาของการนำเสนอชุดโครงการวิจัย เพื่อประเมินสถานการณ์องค์ความรู้ เกิดจากการที่ศูนย์นิสิตาสาตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ซึ่งมีกิจกรรมในการให้การช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย ได้เข้าไปดำเนินการช่วยเหลือชาวเขาเผ่าแม้ว ที่บ้านป่าหวาย อำเภอพบพระ จังหวัดตาก ซึ่งมีชาวเขาหลายคนในหมู่บ้านนี้และหมู่บ้านใกล้เคียง ยังไม่ได้รับสัญชาติไทย ทั้ง ๆ ที่เป็นผู้ที่เกิดในประเทศไทย แต่เกิดปัญหาด้านทะเบียนจึงยังไม่ได้รับสัญชาติ และทะเบียนบ้าน (ตร. ๑๔) ซึ่งผลของการไม่ได้รับการลงสัญชาติไทยนี้เอง ทำให้ชาวเขาประสบปัญหาเรื่องการดำเนินชีวิต และการได้รับการสงเคราะห์หรือสวัสดิการต่าง ๆ มากมาย ดังนั้น ศูนย์นิสิตาสาตร์จึงได้แต่งตั้งคณะทำงานขึ้นมาชุดหนึ่ง เพื่อประสานงานระหว่างเจ้าหน้าที่ของอำเภอพบพระ จังหวัดตาก และชาวบ้านในการดำเนินการเกี่ยวกับการขอลงสัญชาติไทย ซึ่งก็ได้ดำเนินการต่อไปจนเจ้าหน้าที่ของอำเภอได้กรุณาเข้ามาสอบสวนและดำเนินเรื่องเพื่อออกสัญชาติให้ต่อไป นอกจากนี้ ยังพบว่า ชาวเขาที่อื่น ๆ เช่นที่อำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก ซึ่งส่วนใหญ่เป็นหมู่บ้านของชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง หรือที่จังหวัดน่าน และ จังหวัดเชียงราย ก็มีสภาพปัญหาในเรื่องการขอลงสัญชาติไทย และปัญหาของการไม่ได้รับสิทธิหรือการขอรับบริการจากรัฐในด้านต่าง ๆ อันเนื่องมาจากการไม่ได้สัญชาติไทยนี้ ซึ่งจากข้อมูลที่ได้รับในเบื้องต้นมีลักษณะคล้าย ๆ กัน ดังนั้น คณะทำงานที่เข้าช่วยเหลือจึงเห็นควรจะนำเสนอสภาพปัญหาของกฎหมายและผลกระทบของการไม่ได้รับสัญชาติไทย ว่าจะมีผลต่อการดำรงชีวิตหรือสภาพความเป็นอยู่ของชาวเขาและชนกลุ่มน้อยอย่างไร และมีข้อเหมือนกันและแตกต่างกันในแต่ละพื้นที่อย่างไร ทั้งนี้เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายของรัฐที่มีชาวเขาและชนกลุ่มน้อยต่อไป

ในเบื้องต้นคณะทำงานประสงค์จะศึกษาเฉพาะปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการขอลงสัญชาติไทย และนำเสนอสภาพปัญหาของชาวเขา ที่ประสบกับความยุ่งยากและไม่เป็นธรรมในการขอลงสัญชาติ ซึ่งมีตัวอย่างในหลายแห่งในจังหวัดตาก และจังหวัดอื่นๆ เพื่อนำเสนอรัฐบาลและเจ้าหน้าที่ถึงสภาพปัญหาและแนวทางแก้ไข ดังนั้นจึงได้ดำเนินการจัดสัมมนา ในระหว่างวันที่ ๒-๔ เมษายน ๒๕๓๕ เพื่อหาข้อมูลและข้อเท็จจริงเบื้องต้น เป็นข้อเปรียบเทียบกับหมู่บ้านป่าห้วย อำเภอบพพระ จังหวัดตาก โดยสัมมนากับชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงที่อำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก และสัมภาษณ์ พุคคัยกับเจ้าหน้าที่ของอำเภอแม่สอด สำนักงานจังหวัดตาก เมื่อได้ข้อสรุปในการสัมมนา จึงเห็นประเด็นที่ควรศึกษาเพิ่มขึ้น ประกอบกับการที่ได้พบปะและหารือกับทางสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยแล้ว คณะทำงานจึงมีความเห็นว่า ควรจะดำเนินการศึกษาในลักษณะที่ครอบคลุมสภาพการดำรงชีวิตของชาวเขาและชนกลุ่มน้อยในด้านอื่น ๆ นอกจากการขอลงสัญชาติไทยด้วย เนื่องจากเป็นภาพรวมที่จะเป็นประโยชน์ต่อการกำหนดนโยบายและการแก้ไขปัญหาชาวเขาและชนกลุ่มน้อยในด้านต่าง ๆ ไม่ใช่เฉพาะการให้สัญชาติแต่เพียงอย่างเดียว ดังนั้น ศูนย์นิติศาสตร์ และคณะวิจัยจึงได้หารือ และกำหนดชุดโครงการวิจัย เรื่องนี้ขึ้น เพื่อศึกษาให้เห็นภาพรวมในเรื่องนี้ และทางสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยก็ได้อนุมัติโครงการนี้ เมื่อเดือน ธันวาคม ๒๕๔๐

๒. ขอบเขตการวิจัย

๒.๑ ศึกษาสถานภาพของชาวเขาและชนกลุ่มน้อยในการได้รับสัญชาติไทย และการได้รับสิทธิและหน้าที่ต่าง ๆ ทั้งในกฎหมายไทยและกฎหมายระหว่างประเทศ รวมทั้งแนวทางปฏิบัติของเจ้าพนักงานและรัฐบาลไทยที่ดำเนินการเกี่ยวกับการให้สถานภาพของชาวเขาและชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย

๒.๒ ศึกษาสภาพความเป็นอยู่ของชาวเขาและชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย อันเกิดจากผลกระทบจากนโยบายของรัฐ โครงการพัฒนาด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง และการควบคุมพืชเสพติด กระบวนการค้าหญิงและเด็ก การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมว่า มีอยู่อย่างไร และมีสภาพปัญหาและสาเหตุอย่างไร

๒.๓ ศึกษาสาเหตุและแนวทางการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น โดยพิจารณาทั้งในด้านองค์กรของรัฐ และเอกชนที่เข้าไปดำเนินการเกี่ยวกับชาวเขาและชนกลุ่มน้อย และในด้านความจำเป็นและความต้องการของชาวเขาและชนกลุ่มน้อยเอง

๒.๔ เพื่อนำประเด็นต่าง ๆ ที่ศึกษาได้ในเบื้องต้น มากำหนดปัญหาสำคัญและแนวทางการศึกษาวิจัยในโครงการวิจัยใหญ่ต่อไป ทั้งนี้เพื่อนำเสนอแนวทางการแก้ไขที่เป็นไปได้และสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความจำเป็นแก่ทุกฝ่าย ให้แก่รัฐบาลและผู้ที่เกี่ยวข้อง

๓. หัวข้อที่ศึกษา

เพื่อให้ครอบคลุมและตอบคำถามที่ได้ตั้งไว้ในขอบเขตการวิจัย คณะวิจัยจึงได้แบ่งหัวข้อในการศึกษาออกเป็น ๑๑ เรื่อง ดังนี้

๓.๑ สถานภาพทางบุคคลของชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย ศึกษาโดย รศ. ดร.พันธุ์ทิพย์ กาณจนะจิตรา-สายสุนทร

๓.๒ การศึกษาของชาวเขาในประเทศไทย ศึกษาโดย ผศ. ดร.เพ็ญศิริ จีระเชชากุล

๓.๓ พฤติกรรมสุขภาพของชาวไทยบนพื้นที่สูง ศึกษาโดย ผศ. ดร.กุศล สุนทรธาดา

๓.๔ สภาพการรักษและการควบคุมโรคของชนกลุ่มน้อย ศึกษาโดย พ.ญ. สมบูรณ์ เกียรตินันท์ และ ผศ. น.พ. กัมมัต กุมาร ปาวา

๓.๕ สภาพการประกอบอาชีพของชาวเขาในประเทศไทย ศึกษาโดย นายภูศักดิ์ ธรรมศาล และ นายปรีดา กุณามา

๓.๖ ปัญหาการประกอบอาชีพของชาวเขาและชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย ศึกษาโดย ผศ. ดร. พิศวาท สุคนธ์พันธุ์ และ ดร. ปฐมาภรณ์ บุญปราง

๓.๗ ชนกลุ่มน้อยกับการพัฒนาและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ศึกษาในประเด็นในการพิจารณาผลกระทบต่อโครงการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ และน้ำ กับสภาพความเป็นอยู่ของชาวเขา แนวโน้ม และปัญหา ศึกษาโดย ผศ. พรรณิพา บุรพาชีพ ผศ. วิลาสินี อโนมะศิริ และ รศ. ณรงค์ ใจหาญ

๓.๘ โสเภณีชาวเขาและชนกลุ่มน้อยกับขบวนการค้าหญิงในประเทศไทยและข้ามชาติ ศึกษาโดย ผศ. ดร. กฤตยา อาชวนิจกุล

๓.๙ ประสิทธิผลและการประเมินโครงการพัฒนาชาวเขาและชนกลุ่มน้อยทั้งภาครัฐและภาคเอกชนในประเทศไทย ศึกษาโดย รศ. ณรงค์ ใจหาญ

๓.๑๐ สิทธิของชนกลุ่มน้อยในกฎหมายระหว่างประเทศ ศึกษาโดย ดร.พรชัย ดำนวิวัฒน์

๓.๑๑ สภาพความเป็นอยู่และปัญหาของชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง อำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก ศึกษาโดย รศ. ณรงค์ ใจหาญ

การศึกษาทั้ง ๑๑ หัวข้อนี้ มุ่งเน้นการศึกษาประเด็นที่ได้มีการศึกษาในเรื่องดังกล่าวที่ผ่านมา ซึ่งนำไปสู่การวิเคราะห์ว่าควรจะศึกษาในหัวข้อเหล่านี้อย่างไรต่อไปเพื่อให้สามารถพัฒนาองค์ความรู้ อันจะสามารถนำมาใช้ในการศึกษาและทำความเข้าใจสถานภาพและสภาพการดำรงชีวิตชาวเขาและชนกลุ่มน้อยได้ตรงกับสภาพความเป็นจริงและสอดคล้องกับสิทธิที่เขาได้รับการประกันทั้งในกฎหมายไทยและกฎหมายระหว่างประเทศ

๔. วิธีการศึกษา

๔.๑ ศึกษาข้อมูลที่ได้จากงานวิจัย หนังสือ ตำรา เอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับชาวเขาและชนกลุ่มน้อย และนำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ ศึกษาว่างานวิจัยหรืองานเขียนที่เกี่ยวข้องกับเรื่องสถานภาพแห่งสิทธิและการดำรงชีวิตอยู่ของชาวเขาและชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย มีการศึกษามาแล้วในเรื่องใดบ้าง และควรจะทำการศึกษาต่อไปในเรื่องใดบ้าง

๔.๒ เก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ จากเจ้าหน้าที่หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน ที่เกี่ยวกับการให้สัญชาติ การศึกษา การอนามัย การให้บริการด้านสังคมสงเคราะห์ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม การประกอบอาชีพ เป็นต้น เพื่อเป็นข้อมูลวิเคราะห์เปรียบเทียบเพื่อทราบแนวปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ ต่อการลงสัญชาติไทย การทะเบียนราษฎร และการได้รับการบริการจากรัฐในด้านต่างๆ ว่ามีสภาพปัญหา อุปสรรคอย่างไร

๔.๓ ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมมนาย่อย ๒ ครั้ง ในวันที่ ๕-๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๑ ณ โรงแรมเชียงใหม่ภูคำ จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งคณะผู้วิจัยได้เข้าร่วมสัมมนากับผู้ทำงานเกี่ยวกับชาวเขาในเขตภาคเหนือ และได้พูดคุยสภาพปัญหาและแนวทางการแก้ไขในหัวข้อเรื่อง “การทำงานขององค์กรของรัฐเกี่ยวกับชาวเขาและชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย” และหัวข้อ “มาตรฐานการดำรงชีวิตของชาวเขาและชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย” ซึ่งได้ข้อสรุปที่สำคัญหลายประการตามที่คณะผู้วิจัยได้รับผิชอบในการศึกษาใน ๑๑ หัวข้อข้างต้น

นอกจากนี้ ยังได้รับข้อมูลจากโครงการธรรมจาริก และเข้าไปดูงานที่บ้านต้นลุง ศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งได้รับข้อมูลด้านการพัฒนาชาวเขา จากท่านอาจารย์พระประสิทธิ์ ปัวฒะโก ในวันที่ ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๑

๔.๔ นำข้อมูลที่ได้ทั้งหมด มาสังเคราะห์ และนำเสนอประเด็นปัญหา และหัวข้อที่ควรศึกษา เพื่อนำเข้ารับฟังความคิดเห็นในการสัมมนาระดับชาติ ใน วันที่ ๓-๔ มิถุนายน ๒๕๔๑ ณ โรงแรมเอส ดี อเวนิว กรุงเทพมหานคร ทั้งนี้โดยเสนอรายงานทั้งหมด ๑๒ รายงาน พร้อมด้วยผู้วิจารณ์รายงาน รายงานละ ๒ ท่าน

หลังจากที่ได้รับข้อคิดเห็นทั้งของผู้วิจารณ์ และผู้เข้าร่วมการสัมมนาในวันที่ ๓-๔ มิถุนายน ๒๕๔๑ ข้างต้น ทางคณะผู้วิจัยทั้งหมด ได้นำข้อคิดเห็นดังกล่าวมาปรับปรุงรายงานแต่ละฉบับ และนำเสนอเป็นข้อปรับปรุงในรายงานฉบับสมบูรณ์ และประชุมหารือว่าควรจะนำเสนอประเด็นการวิจัยในชุดโครงการนี้ต่อไปอย่างไร เพื่อก่อให้เกิดการปรับปรุงในด้านนโยบาย กฎหมายและการให้ความช่วยเหลือแก่ชาวเขา และชนกลุ่มน้อยอย่างไรต่อไปอย่างไร จึงจะสอดคล้องกับการดำรงชีวิตอยู่ของชาวเขาและชนกลุ่มน้อยในการพัฒนาชีวิตของตน และเสริมสร้างความเข้มแข็งในการดำรงชีวิตในสังคมไทยได้ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของประเทศไทย

๕. ข้อสรุปที่ได้จากการศึกษา

๕.๑ ปัญหาการมีสิทธิและสัญชาติของชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย

๕.๑.๑ มีความเข้าใจที่ไม่ตรงกันระหว่างเจ้าหน้าที่ที่ทำงานเกี่ยวกับชนกลุ่มน้อย และชาวเขากับนักวิชาการ นักกฎหมาย นักสังคมวิทยา ในเรื่องความหมายและขอบเขตของคำว่า “ชนกลุ่มน้อย” “ชาวเขา” ซึ่งนิยามที่แตกต่างกันนี้ ก่อให้เกิดปัญหาในการศึกษาว่างานวิจัยตามโครงการนี้จะทำการศึกษาในชนกลุ่มใด และก่อให้เกิดความสับสนต่อการดำเนินการของเจ้าหน้าที่ในการร่วมสัมมนาหรือกำหนดแนวทางในการแก้ปัญหาชนกลุ่มน้อย ชาวเขา หรือ ชนกลุ่มน้อยต่างชาติ ซึ่งในการศึกษาในเบื้องต้น มีการวิเคราะห์นิยามนั้นไว้ ในรายงานบางฉบับของโครงการนี้ (เช่นรายงานฉบับที่ ๑๐ และหมายเลข ๖ เป็นต้น) แต่โดยสรุปในการศึกษาเบื้องต้น คณะผู้วิจัยส่วนใหญ่ ให้ความสำคัญกับการศึกษานั่นสภาพการดำรงชีวิตของชาวไทยภูเขา ซึ่งมีถิ่นกำเนิดในประเทศไทย เป็นกลุ่มเป้าหมายหลัก ทั้งนี้ เนื่องจากข้อจำกัดในระยะเวลาของการศึกษา และข้อจำกัดในด้านข้อมูลที่ศึกษา อย่างไรก็ตาม การที่ได้ตั้งหัวข้อเรื่องให้ครอบคลุมชนกลุ่มน้อยอื่นด้วยกัน เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้วิจัยบางท่านที่มีข้อมูลในประเด็นชน กลุ่มน้อยกลุ่มอื่นด้วยได้นำเสนอประเด็นในการศึกษาของเรื่องนั้นต่อสาธารณชนด้วย แต่ต้องเป็นชน กลุ่มน้อยที่มีภูมิลำเนาอยู่ในประเทศไทย ซึ่งคณะผู้วิจัยเห็นว่า จะก่อให้เกิดความหลากหลายในการศึกษา แทนที่จะจำกัดเฉพาะชาวเขาแต่กลุ่มเดียว

อย่างไรก็ดี การเปิดหัวข้อให้ครอบคลุมทั้งชาวเขาและชนกลุ่มน้อยนี้เอง ทำให้เกิดข้อวิจารณ์ในการสัมมนาระดับชาติ วันที่ ๓-๔ มิถุนายน ๒๕๔๑ มากกว่า ก่อให้เกิดความสับสนในการวิเคราะห์ แต่คณะผู้วิจัยเองก็มีได้ถือว่าประเด็นที่สับสนนี้จะมีผลกระทบต่อการศึกษาต่อไปในอนาคต แต่เป็นปัญหาสำคัญที่ควรได้รับการจัดนิยามของคำดังกล่าวไว้ในที่ใดที่หนึ่งสำหรับผู้ปฏิบัติงาน เพื่อผลในการปฏิบัติให้ถูกต้องตรงกันในระหว่างผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องซึ่งต้องใช้การสื่อความหมายกันในแนวปฏิบัติที่เป็นเอกภาพเดียวกัน ทั้งนี้ จากการศึกษาพบว่า การให้นิยามที่แตกต่างกันในระหว่างหน่วยงานที่รับผิดชอบทำให้เกิดการปฏิบัติต่อชาวเขาและชนกลุ่มน้อยอย่างไม่สอดคล้องกับสิทธิตามกฎหมายที่เขามีอยู่หรือสิทธิของเขาที่ควรได้รับตามมาตรฐานสากล

๕.๑.๒ การศึกษาในรายงานหมายเลข ๑ และหมายเลข ๑๑ แสดงให้เห็นถึงปัจจัยที่ทำให้เกิดปัญหาการลงสัญชาติของชาวเขาและชนกลุ่มน้อย ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นเพราะกฎหมายสัญชาติของไทยได้รับการนำมาบังคับใช้ที่ไม่สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของกฎหมายในเรื่องการได้รับสัญชาติโดยหลักภูมิลำเนา ทั้งนี้ ประการแรก เกิดจากความเปลี่ยนแปลงในด้านนโยบายความมั่นคง ทำให้แนวทางปฏิบัติในการลงสัญชาติไทยให้กับชนกลุ่มน้อยในประเทศไทยมีความซับซ้อนและสับสน ประการที่สอง เกิดจากความไม่รู้ การไม่ได้แจ้งสิทธิ และความไม่เข้าใจของเจ้าหน้าที่ต่อปัญหฐาณะของชาวไทยภูเขาที่มีได้แยกหรือแยกออกได้ยากจากชนกลุ่มน้อยต่างชาติ โดยเฉพาะในเขตรอยต่อชายแดน ประการที่สาม เป็นปัญหาเกี่ยวกับชาวเขาและชนกลุ่มน้อยเอง ซึ่งมีการอพยพ การสวมตัว การละเลย

ในด้านการแจ้งเกิด ปัญหาการสื่อสารของผู้นำหมู่บ้านชาวเขาหรือชนกลุ่มน้อยก่อให้เกิดปัญหาความยุ่งยากในการปฏิบัติกรให้เป็นไปตามนโยบายการให้สัญชาติแก่ชนกลุ่มน้อยที่เกิดขึ้นในประเทศไทยเป็นอย่างมาก และกล่าวได้ว่าเป็นปัญหาร่วมของปัญหาชาวเขาและชนกลุ่มน้อยในหลาย ๆ พื้นที่

๕.๑.๓ กรณีศึกษาเฉพาะพื้นที่ในอำเภอท่าสองยาง อำเภอพบพระ จังหวัดตาก พบว่าในกลุ่มของชาวเขาซึ่งมีถิ่นที่อยู่ในประเทศไทยมีคนกลุ่มน้อยจำนวนมากที่ยังไม่ได้รับสัญชาติไทย แม้ว่าจะได้เกิดในประเทศไทย หรือได้อาศัยอยู่ในประเทศไทยมาเป็นเวลานาน ส่วนหนึ่งของสาเหตุซึ่งไม่อาจกล่าวโทษผู้ใดได้ เนื่องจากเป็นปัญหาของการไม่สามารถเสาะหาว่าบุคคลดังกล่าวมีภูมิลำเนาในการเกิดในประเทศไทยหรือไม่ เพราะบางหมู่บ้านซึ่งเดิมเคยมีทะเบียนบ้าน แต่เมื่อเกิดการปะทะกันระหว่างเจ้าหน้าที่และชาวบ้านที่ร่วมกับฝ่ายคอมมิวนิสต์ ทำให้ทะเบียนบ้านบางหมู่บ้านถูกทำลายไปเพราะไฟไหม้ หรือบางกรณีชาวเขาบางคนบิดามารดาของชาวเขาได้อพยพเคลื่อนย้ายภูมิลำเนาโดยไม่แจ้งแก่ทางราชการและมาตั้งรกรากในพื้นที่ใหม่ และมีบุตรแต่ไม่ได้แจ้งเกิด ต่อมาบิดามารดาตายทำให้บุตรไม่ทราบว่าตนเองเป็นบุตรของใคร และเคยมีทะเบียนบ้านหรือทะเบียนชาวเขาที่ใด หรือการเป็นบุคคลที่ตกสำรวจและบิดามารดาตาย จึงไม่อาจพิสูจน์การเป็นคนไทยได้ กรณีเหล่านี้ เป็นปัญหายุ่งยากที่จะต้องใช้เวลา และความตั้งใจของทั้งสองฝ่ายที่จะร่วมกันพิสูจน์ข้อเท็จจริง อันจะนำไปสู่การได้รับการลงสัญชาติไทยต่อไป

๕.๑.๔ มีข้อกฎหมายบางเรื่องที่เป็นเงื่อนไขในการลงสัญชาติซึ่งเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองนำมาเป็นหลักเกณฑ์การลงสัญชาติให้แก่ชาวเขา โดยพิจารณาจากการพูดภาษาไทยได้ และการต้องอยู่มาไม่น้อยกว่า ๕ ปี ซึ่งเป็นปัญหาว่าจะชอบด้วยกฎหมายสัญชาติหรือไม่

๕.๑.๕ ตามบทบัญญัติของกฎหมายของไทยในปัจจุบัน การเป็นชนกลุ่มน้อยมิได้ทำให้นุคคลกลุ่มนั้นด้อยสิทธิหรือไม่มีความเสมอภาคที่จะได้รับการคุ้มครองภายใต้กฎหมายไทย แต่ความไม่เสมอภาคและนำไปสู่การด้อยสิทธิ ด้อยโอกาสที่จะได้รับบริการจากรัฐส่วนใหญ่เกิดจากข้อเท็จจริงและการบังคับใช้กฎหมายที่ทำให้บุคคลนั้นกลายเป็นคนต่างด้าว เพราะไม่ได้รับสัญชาติไทย การไม่มีทะเบียนบ้าน การที่ผู้นั้นไม่มีภูมิลำเนาถาวรในประเทศไทย ปัจจัยส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดสภาพการณ์เช่นนี้ เพราะความไม่เข้าใจในระหว่างธรรมชาติของการดำรงชีวิตของทั้งเจ้าหน้าที่ของไทย และชาวเขาหรือชนกลุ่มน้อย และวิสัยทัศน์ในการมองปัญหาของทั้งผู้มีอำนาจในการกำหนดนโยบายและผู้ปฏิบัติที่ยังคงเข้าใจสถานภาพของชาวเขาและชนกลุ่มน้อยที่แตกต่างกัน

๕.๑.๖ ตามกฎหมายรัฐธรรมนูญของไทยปัจจุบัน ชาวเขาและชนกลุ่มน้อยได้รับการปกป้องสิทธิหลายประการ ซึ่งสอดคล้องกับมาตรฐานสากล ได้แก่ สิทธิของชนกลุ่มน้อยและการรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อย ในมาตรา ๓๖ ที่จะเลือกถิ่นที่อยู่และเดินทางในราชอาณาจักร มาตรา ๔๖ ที่จะมิตสิทธิตั้งเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมและมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณีภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะหรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการบำรุง

รักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มาตรา ๕๒ บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในด้านบริการสาธารณสุข ผู้ยากไร้ไม่ได้สิทธิรักษาพยาบาลจากสถานบริการทางสาธารณสุขที่ได้มาตรฐาน โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย และการบริการสาธารณสุขต้องทั่วถึง การป้องกันและขจัดโรคติดต่ออันตราย รัฐต้องจัดให้แก่ประชาชนโดยไม่คิดมูลค่า มาตรา ๕๖ มีสิทธิมีส่วนร่วมร่วมกับรัฐและชุมชนในการบำรุงรักษา และการได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและหลากหลายทางชีวภาพ และการคุ้มครองสิ่งแวดล้อม เป็นต้น ซึ่งการให้หลักประกันสิทธิของชนกลุ่มน้อยเหล่านี้เองนำไปสู่การที่รัฐจะต้องปรับปรุงนโยบาย และการบริหารจัดการ ตลอดจนปรับปรุงระเบียบปฏิบัติเพื่อให้การคุ้มครองสิทธินั้นเป็นจริงในทางปฏิบัติ เพราะจากการศึกษาที่ผ่านมา แม้จะมีการศึกษาถึงสภาพสิทธิของชาวเขาและชนกลุ่มน้อยไม่มาก หรือในบางเรื่องแทบจะไม่มีเลย แต่จากข้อเท็จจริงในเบื้องต้นซึ่งในรายงานแต่ละฉบับได้ศึกษาไว้ และในโครงการพัฒนาชาวเขาของรัฐบาลนั้น แสดงให้เห็นถึงข้อสงสัยของนักนิติศาสตร์ว่า การปฏิบัติต่อชาวเขาและชนกลุ่มน้อยในอดีตที่ผ่านมา มีความขัดแย้งหรือสอดคล้องหรือเป็นไปตามหลักประกันที่รัฐธรรมนูญไทยบัญญัติไว้หรือไม่ เพียงใด

๕.๑.๓ ในกฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ได้ให้หลักประกันสิทธิของชนกลุ่มน้อยใน ๒ ลักษณะคือ ในสนธิสัญญา หรือความตกลงระหว่างประเทศลักษณะหนึ่ง กับในกฎหมายจารีตประเพณีอีกลักษณะหนึ่ง ทั้งนี้เพื่อได้รับการปฏิบัติที่เสมอภาคและได้รับความมั่นคงปลอดภัยเช่นเดียวกับคนกลุ่มใหญ่ของประเทศ และได้รับการประกันสิทธิโดยเฉพาะ ดังนี้ คือ สิทธิที่จะดำรงตนอยู่เป็นกลุ่มหรือชุมชนของคน สิทธิที่จะได้รับการดำรงรักษาเอกลักษณ์ของคนทั้งทางด้านวัฒนธรรม ภาษา และศาสนาหรือความเชื่อ สิทธิที่จะไม่ได้รับการเลือกปฏิบัติ

๕.๑.๔ ในรายงานฉบับที่ ๑๐ ได้ให้ข้อศึกษาในเรื่องความสอดคล้องของทางปฏิบัติกับมาตรฐานสากลในด้านการคุ้มครองสิทธิของชนกลุ่มน้อยตามกฎหมายระหว่างประเทศ แม้ว่าสิทธิเหล่านี้จะได้รับการรับรองไว้ในกฎหมายรัฐธรรมนูญก็ตาม แต่ในทางปฏิบัติและกฎหมายลูกบางฉบับ กลับมีผลทำให้ชนกลุ่มน้อยไม่ได้รับการประกันสิทธิเท่าที่ควร เช่น การได้รับสัญชาติ สำหรับผู้ที่เกิดในประเทศไทย การถือสิทธิในที่ดิน ค่าแรงงาน การนับถือศาสนา การแบ่งแยกทางวัฒนธรรม เป็นต้น

อย่างไรก็ดี ในปัจจุบันปัญหาสิทธิของชนกลุ่มน้อยตามกฎหมายระหว่างประเทศนั้นย่อมก่อให้เกิดผลกระทบโดยตรงต่อพันธกรณีของประเทศไทยซึ่งคือผลต่อภาพลักษณ์ เกียรติภูมิ และชื่อเสียงของประเทศและประชาชนโดยรวม จึงมีความจำเป็นจะต้องทำการศึกษาเพื่อนำเสนอแนวทางและนโยบาย ตลอดจนการปรับปรุงกฎหมายที่จะให้สอดคล้องกับมาตรฐานสากลนี้

๕.๑.๕ การสำรวจข้อมูลในเบื้องต้น พบว่า เอกสารวิจัย หรือรายงานการศึกษาเกี่ยวกับชาวเขาและชนกลุ่มน้อยในด้าน สถานภาพแห่งสิทธิในทางกฎหมาย และการสอดคล้องของการปฏิบัติให้เป็นไปตามกฎหมายนั้น ยังไม่มีผู้ทำการศึกษากรณีเฉพาะของไทย แต่ปัญหาที่เกิดขึ้น เป็นปัญหาที่ควรได้รับการศึกษาอย่างจริงจัง

๕.๒ สภาพการดำรงชีวิตของชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย

๕.๒.๑ การศึกษาของชาวเขา

๑) ระบบการศึกษาของรัฐที่จัดให้แก่ชาวเขาเป็นอิสระหรือถูกกำกับด้วยนโยบายอะไร
อย่างไร ของรัฐ

- ไม่เป็นอิสระ เพราะถูกกำกับด้วยนโยบายความมั่นคงของรัฐ เพื่อต่อต้านการขยายตัวของ
อุดมการณ์คอมมิวนิสต์ และการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย

- ชาวเขาถูกมองจากรัฐว่าเป็นสาเหตุของปัญหาเสียดิน - การทำลายป่าไม้ และค่าน้ำลำธาร
เป็นภัยต่อความมั่นคงของประเทศ เป็นผู้ตกอยู่ในวงจรแห่งความชั่วร้าย คือ โง่ จน เจ็บ ซึ่งเป็นปัญหา
ทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง

- รัฐใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือเพื่อผสมกลมกลืนชาวเขาให้เป็นคนไทย จงรักภักดีต่อประเทศ
ไทย และพัฒนาชาวเขาให้เป็นไปตามเป้าหมายของรัฐ

๒) ระบบการศึกษาที่รัฐจัดให้แก่ชาวเขามีลักษณะ และมีการจัดการอย่างไร

- มีวิธีคิดเช่นเดียวกับการศึกษาที่จัดให้แก่ชาวพื้นราบ คือ เน้นการศึกษาแบบเป็นทางการซึ่ง
เป็นการศึกษาสมัยใหม่

- การจัดการมีทั้งในระบบและนอกระบบโรงเรียน หน่วยงานที่รับผิดชอบหลักคือสำนักงาน
คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ และกรมการศึกษานอกโรงเรียน มีการจัดการศึกษาแบบสั่ง
การและควบคุมจากส่วนบน เนื้อหาความรู้ในหลักสูตรส่วนใหญ่กำหนดจากส่วนกลางคือกรมวิชา
การโดยเปิดโอกาสให้โรงเรียน และชุมชนกำหนดหลักสูตรท้องถิ่นได้เองในบางส่วน แต่ในทาง
ปฏิบัติจริงมักไม่เป็นไปตามนั้น เนื่องจากครูมักสอนเพื่อมุ่งผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสามัญ วิธีการ
ในการศึกษาจึงเป็นการถ่ายทอดจากครูเป็นหลัก

๓) ระบบการศึกษาเช่นนั้นเป็นการศึกษาเพื่อรัฐหรือชาวเขา

- มีเป้าหมายเพื่อตอบสนองนโยบายของรัฐ จึงเป็นประโยชน์แก่รัฐมากกว่าชาวเขา

๔) ระบบการศึกษาเช่นนั้นสอดคล้องกับวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวเขาหรือไม่ อย่างไร

- ไม่สอดคล้อง เพราะไม่ได้จัดโดยคำนึงถึงวิถีชีวิตของชาวเขาแต่มุ่งเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของ
ชาวเขา

- จึงมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตชาวเขาหลายประการ :-

๑) ส่งผลให้ระบบความสัมพันธ์ในครอบครัว และในชุมชนชาวเขาเสื่อมสลายลง

๒) สะกัดกั้นการเจริญเติบโตของการศึกษาและกระบวนการเรียนรู้แบบดั้งเดิมของ
ชาวเขา

๓) ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจของชุมชนชาวเขาจากการผลิตเพื่อยังชีพเป็นการผลิตเชิงพาณิชย์

๔) ส่งผลต่อความเปลี่ยนแปลงในระบบคิด ความเชื่อ และค่านิยมของชาวเขา

ผลกระทบเหล่านี้นำไปสู่ปัญหาที่ติดตามมาอีกหลายประการ ทั้งปัญหาเชิงวัฒนธรรม จริยธรรม สังคม เศรษฐกิจ ปัญหาเชิงนิเวศน์ ฯลฯ

๕) วิสัยทัศน์ของการศึกษา “เพื่อ” ชาวเขา ควรเป็นอย่างไร

- ควรตอบสนองปัญหา และเป็นประโยชน์แก่ชาวเขาเพื่อให้สามารถอยู่ในชุมชนได้อย่างยั่งยืน และมีทักษะในการใช้ชีวิตร่วมกับชุมชนภายนอก

- การศึกษาควรมีหลากหลายรูปแบบ หลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้มีหลากหลาย โดยมีภูมิปัญญา และวัฒนธรรมของชาวเขาเป็นรากฐาน เปิดโอกาสให้องค์กรชาวบ้าน และองค์กรชาติพันธุ์เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย ทิศทาง และตัดสินใจใด ๆ เกี่ยวกับการศึกษาของชาวเขาในทุกระดับ ทั้งนี้ความสัมพันธ์กับองค์กรอื่นที่ร่วมจัดการศึกษาทั้งองค์กรของรัฐ ของเอกชน ต้องเป็นความสัมพันธ์ในแนวราบอย่างเสมอภาคกัน

๕.๒.๒ สุขภาพอนามัย การป้องกันและรักษาโรคของชาวเขา

๑) การศึกษาในด้านพฤติกรรมการรักษาสุขภาพอนามัย ของชาวเขา เห็นว่า เป็นรูปแบบของกระบวนการ โดยศึกษาปัจจัยที่เข้าไปกระทบทั้งในด้านระบบสาธารณสุข สภาพเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมที่แวดล้อมชุมชน และการสนองตอบของชาวเขา ซึ่งพบว่า สุขภาพอนามัยของชาวเขาบางด้านดีขึ้น ซึ่งมีผลให้ชาวเขาเปลี่ยนพฤติกรรมมาจากการดูแลตนเองตามแบบแผนประเพณี มาเป็นการรักษาโดยแพทย์แผนปัจจุบันเพิ่มขึ้น

๒) ปัญหาที่ยังคงประสบอยู่ ได้แก่ อัตราการเจ็บป่วยและการตายของทารก ยังมีอัตราสูง โดยเฉพาะโรคทางเดินหายใจและท้องร่วง ด้านทุพโภชนาการของเด็ก การดูแลสุขภาพของหญิงขณะตั้งครรภ์ การคลอดและการดูแลหลังคลอด และการคุมกำเนิด การเสพสารเสพติด โดยเฉพาะฝิ่นและเฮโรอีน ซึ่งมีผลต่อการแพร่เชื้อเอชไอวีอีกด้วย

๓) ปัญหาที่เกิดขึ้นมีสาเหตุเพราะปัญหาสังคมด้วย ซึ่งบางอย่างเป็นปัจจัยนำ เช่น ความเชื่อ ค่านิยม ปัจจัยเสริม เช่น การยอมรับโศกณิ ก่อให้เกิดปัญหาแพร่โรคเอดส์ และปัจจัยเอื้ออำนวย ได้แก่ การที่บริการสาธารณสุขเข้าไปไม่ถึงชาวเขาที่อยู่ห่างไกล เป็นต้น ดังนั้น จึงต้องศึกษาปัญหาชุมชนประกอบด้วย

๔) การจัดการเกี่ยวกับปัญหาการดูแลสุขภาพ รัฐ องค์กรเอกชน ควรเข้าไปสนับสนุนให้ชุมชนใช้ศักยภาพและทรัพยากรของชุมชนชาวเขาแก้ปัญหาตนเอง โดยกระจายอำนาจการจัดการ เน้นการพึ่งตนเอง การช่วยในการจัดทำระบบ การกำกับดูแล ประเมินผล และระบบข้อมูล

๕) ควรส่งเสริมให้ชุมชนและบุคคลของชาวเขาให้มีส่วนร่วมในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพมากยิ่งขึ้น โดยไม่ลืมหักทางวัฒนธรรมของชาวเขา

๖) ความสูงของภูเขาที่ชาวเขาอาศัยอยู่มีผลต่อสุขภาพอนามัย เพราะมีผลกระทบต่อสรีระร่างกายและต่อหญิงมีครรภ์ และทารกในครรภ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสูงตั้งแต่ ๑,๕๐๐ เมตรขึ้นไป แต่ยังไม่มีการศึกษาในเรื่องนี้ในเมืองไทยมากนัก

๗) ปัญหาสุขภาพอนามัยของชาวเขา มีปัจจัยที่ส่งผลหลายประการ เช่น พันธุกรรมที่แตกต่างกันในแต่ละเผ่า การเคลื่อนย้ายของชาวเขาหรือชนกลุ่มน้อยในเขตรอยต่อชายแดน มีส่วนในการพาโรคต่าง ๆ เข้ามาในประเทศไทย โดยเฉพาะโรคมาลาเรีย และไข้ซัง ความเชื่อดั้งเดิมของแต่ละเผ่า บางกรณีเป็นการป้องกันโรค แต่บางกรณีเป็นการทำให้เกิดโรคมมากขึ้น และความเชื่อและประเพณีบางอย่าง ทำให้การควบคุมอนามัยแม่และเด็ก และการวางแผนครอบครัวตามหลักขององค์การอนามัยโรคไม่ได้ผล

๘) ชาวเขาส่วนใหญ่ยังประสบปัญหาทุพโภชนาการ ซึ่งนอกจากจะเป็นปัญหาเนื่องจากความเชื่อ และสุขอนามัยส่วนบุคคลแล้ว ยังเกิดเพราะความยากจนด้วย

๙) การรักษาอนามัยสิ่งแวดล้อม เช่น การสุขาภิบาลครัวเรือน สุขาภิบาลส่วนบุคคล และสุขาภิบาลสิ่งแวดล้อม น้ำใช้น้ำดื่ม ส้วม ได้พัฒนาไปได้ระดับหนึ่ง แต่มีผลกระทบจากการอพยพแรงงานจากชาวเขาของประเทศเพื่อนบ้าน ทำให้เกิดปัญหาการสุขาภิบาลสิ่งแวดล้อมที่ต่ำกว่ามาตรฐาน

๑๐) การดำเนินการเกี่ยวกับปัญหาสุขภาพจิตในชาวเขามีน้อยมาก ส่วนการรักษาสุขภาพฟัน มีน้อย และมักจะกระทำในโรงเรียน

๑๑) ควรให้ความสนใจต่อการรักษาโรคของชาวเขาโดยการใช้สมุนไพร ซึ่งเกิดผลดีในหลายโรค และควรศึกษาให้มีการสนับสนุนให้ท้องถิ่นเข้ามามีบทบาทในการจัดบริการสาธารณสุขเพื่อขยายการที่รัฐส่วนกลางหรือภูมิภาคไม่อาจให้บริการได้ อย่างทั่วถึง

๕.๒.๓ สภาพและปัญหาการประกอบอาชีพของชาวเขา

๑) ชาวเขาส่วนใหญ่ประกอบอาชีพกสิกรรม (ปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์) และเพาะปลูกบริเวณพื้นที่สูง มีเพียงร้อยละ ๑๐ เท่านั้นที่ประกอบอาชีพนอกภาคเกษตร

๒) การประกอบอาชีพทางเกษตร เปลี่ยนจากการเพาะปลูกเพื่อยังชีพ เป็นการปลูกพืชเชิงพาณิชย์ ส่วนการใช้แรงงาน ส่วนใหญ่เป็นแรงงานค่อนข้างไร้ฝีมือ ส่วนใหญ่ รับจ้าง ทำงานบ้าน ห้างบริการ ร้านอาหาร โรงงาน ช่างฝีมือ และค้าขาย และส่วนใหญ่ มีอายุระหว่าง ๑๘-๓๐ ปี รองลงมา ๑๕-๑๗ ปี

๓) ปัญหาของการประกอบอาชีพทางเกษตร คือการขาดสิทธิทำกินในพื้นที่เพาะปลูก เพราะเป็นการเพาะปลูกในเขตอนุรักษ์ ส่วนการประกอบอาชีพแรงงาน มีปัญหาเรื่องการได้รับการรับรองว่าเป็นคนไทย ความแตกต่างในภาษาพูด และวัฒนธรรม

๔) วิธีการปลูกพืชแบบไร่เลื่อนลอย และการเผาป่า ของชาวเขาบางเผ่า ทำให้สภาพดินเสียไป แต่บางเผ่าทำให้มีการอนุรักษ์ดินมากขึ้น การทำลายป่านี้ ทำให้รัฐบาลไทย ดำเนินการควบคุมสิทธิทำกินของชาวเขาและการควบคุมมิให้ทำกินแบบเคลื่อนย้าย และการควบคุมการตั้งถิ่นถาวรของชาวเขา

๕) สำหรับการประกอบอาชีพของชาวเล มีสภาพปัญหาในด้านระยะเวลานานเพราะต้องออกทำประมงไปไกล มีรายได้ไม่แน่นอน ถูกจำกัดที่จะทำการประมงในเขตอนุรักษ์สัตว์น้ำ ไม่มีสิทธิถือครองที่ดิน เพราะไม่มีสัญชาติไทย และถูกรุกที่อาศัยเพราะตั้งบ้านเรือนอยู่ในเขตป่าชายเลน จึงถูกฉกฉวย และบางกลุ่มมีปัญหาความปลอดภัยในการทำงาน เพราะเกิดอุบัติเหตุในระหว่างการทำประมง

๖) ชาวภูไท มีปัญหาการขาดแหล่งน้ำทำการเกษตร โรคข้าว ต้องจ้างแรงงานคานา และมีรายได้ไม่เพียงพอ

๕.๒.๔ ชาวเขากับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ : ป่าไม้และน้ำ

๑) วิถีชีวิตของชาวเขาที่อยู่ในป่า และทำการเกษตรบนพื้นที่สูง ได้รับการกล่าวหาว่าเป็นต้นเหตุของการทำลายป่าไม้ แหล่งต้นน้ำลำธาร และลักลอบปลูกพืชเสพติด ดังนั้น รัฐจึงจำเป็นต้องดำเนินการอพยพชาวเขาบางกลุ่มออกจากแหล่งต้นน้ำลำธาร หรือเขตอนุรักษ์ ควบคุมการใช้ที่ดิน และควบคุมการใช้สารเคมีในการเกษตร อันเป็นผลต่อการก่อให้เกิดมลพิษทางน้ำ ซึ่งมาตรการดังกล่าวมีผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิตของชาวเขาเป็นอย่างมาก เพราะชาวเขาจะต้องปรับตัวกับสภาพการประกอบอาชีพแบบใหม่ และจะต้องมาอยู่ในพื้นที่ที่ทางราชการจัดให้

แต่เป็นที่น่าเสียดายว่า การประเมินผลการอพยพชาวเขาออกจากพื้นที่แหล่งต้นน้ำลำธารนี้ จะมีผลต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเพียงใด และมีผลต่อชีวิตของชาวเขาต่อไปอย่างไร ซึ่งควรได้รับการศึกษาวิจัยอย่างจริงจัง

๒) งานเขียนหรือรายงานของทางราชการส่วนใหญ่จะแสดงให้เห็นถึง ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการทำลายทรัพยากรธรรมชาติของชาวเขา ได้แก่ การทำไร่เลื่อนลอย การทำการเกษตรที่มีความลาดชันสูงมาก การขาดมาตรการควบคุมไฟป่า การเก็บหาของป่า การขาดความรู้ทางเกษตรถาวร เทคนิคในการพัฒนาที่สูงมีไม่เพียงพอ ระบบเศรษฐกิจที่ทำให้ต้องใช้พื้นที่เพาะปลูกกว้างขวาง เพื่อการปลูกพืชเงินสด แทนที่การปลูกพืชเพื่อยังชีพ ซึ่งข้อมูลเหล่านี้ เป็นข้อมูลที่สนับสนุนว่า รัฐจะต้องดำเนินการต่อชาวเขาในฐานะที่พวกเขาเหล่านี้ เป็นผู้ทำให้ขาดความสมดุลแห่งธรรมชาติ ซึ่งเป็นที่น่าสงสัยว่าเป็นจริงดังที่เข้าใจหรือไม่

๓) นโยบายพัฒนาชาวเขาไม่ได้มุ่งที่การควบคุมสิ่งแวดล้อม แต่เน้นที่การรักษาความมั่นคง และการควบคุมการปลูกพืชแทนพืชเสพติด นอกจากนี้ ยังเกิดปัญหาการบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

กับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมซึ่งไม่อาจควบคุมการตัดไม้ทำลายป่าได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๔) รัฐบาลมิได้เน้นความเข้าใจวัฒนธรรม ความเชื่อ ของชาวเขาบางเผ่าที่มีการจัดการและอนุรักษ์ป่าไม้ น้ำ ในชุมชนของคน และยังไม่เห็นความสำคัญของการมีกฎหมายป่าชุมชนเข้ามาจัดการปัญหาการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ดินและน้ำ และโครงการพัฒนาเศรษฐกิจและการควบคุมการตั้งถิ่นฐานของชาวเขาและการอพยพชาวเขาลงมาพื้นราบก่อให้เกิดปัญหาการควบคุมการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ

๕) รัฐควรให้ชาวเขามีส่วนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และควบคุมการใช้ป่าไม้ และน้ำด้วย แต่ต้องเลือกดำเนินการแก่ชาวเขาที่พร้อมกับการเป็นผู้จัดการนี้ โครงการที่ควรนำมาเพื่อใช้ในการสนับสนุนให้ชาวเขามีส่วนร่วมดังกล่าว ได้แก่ ป่าชุมชน ป่ากันชน เป็นต้น

๕.๒.๕ โสเภณีชาวเขาและชนกลุ่มน้อยกับขบวนการค้าหญิงในประเทศไทยและข้ามชาติ

๑) การที่รัฐบาลตรากฎหมายและบังคับใช้กฎหมายซึ่งควบคุมขบวนการค้าหญิงและเด็ก โดยเฉพาะเด็กอายุไม่เกิน ๑๘ ปี ส่งผลให้โสเภณีเด็กตามสถานบริการต่าง ๆ ลดน้อยลงไป แต่พบว่า มีกระบวนการส่งเด็กและเด็กหญิงออกไปนอกประเทศมากขึ้น

๒) ชาวเขาที่มีถิ่นที่อยู่ในประเทศไทย ถูกชักนำและล่อลวงมาค้าประเวณีเพิ่มมากขึ้น และรวมถึงหญิงชาวเขา ที่ถูกล่อลวงมาจากพม่าด้วย ซึ่งเป็นปัญหาที่ได้รับการพิจารณาในระดับประเทศและระหว่างประเทศถึงแนวทางการร่วมมือป้องกันกระบวนการดังกล่าว

๓) สาเหตุของการเข้าสู่อาชีพค้าบริการทางเพศของหญิงชาวเขา ได้แก่ เศรษฐกิจไม่เพียงพอ การย้ายถิ่นทั้งหมู่บ้านไม่ว่าด้วยการสมัครใจหรือรัฐดำเนินการ วัฒนธรรมทางเพศของชาวเขาบางกลุ่ม การใช้ฝิ่น การศึกษาที่ทำให้ชาวเขาทะเลเลยในจารีตประเพณีเดิมของคน และเจ้าหน้าที่มีส่วนร่วมในกระบวนการค้าหญิงและเด็ก และที่สำคัญก็คือ ความเปราะบางของชุมชนชาวเขาต่อผลกำไรอันได้จากกระบวนการค้าโสเภณีดังกล่าว

๔) กระบวนการค้าหญิงนั้น มีเครือข่ายที่เกิดจากคนไทยพื้นราบ ชาวเขาที่อยู่ในบ้านเดียวกัน ชาวต่างประเทศ ซึ่งร่วมมือกันเป็นกระบวนการชักชวน หลอกล่อ หลอกลวง และนำไปส่งในสถานการค้าประเวณี หรือสถานบริการต่าง ๆ ทั้งราชอาณาจักร และประเทศอื่น ซึ่งหญิงชาวเขาหรือชนกลุ่มน้อย อาจเป็นคนไทย ที่มีสัญชาติ หรือที่ไม่มีสัญชาติ และชนชาติอื่น

๕) การคาดประมาณจำนวนหญิงบริการชาวเขาและชนกลุ่มน้อย มีสถิติที่ไม่ตรงกันกับทางสาธารณสุข ซึ่งผู้วิจัยพบว่าการคกจกอยู่ในอัตราร้อยละ ๒๐-๓๐๐ ซึ่งแปรผันตามพื้นที่

๖) ปัญหาที่ควรตระหนักอันเป็นรากเหง้าที่ก่อให้เกิดกระบวนการดังกล่าว เกิดจากการที่รัฐไทยยอมรับการขยายตัวของกระแสบริโภคนิยมจากโลกทุนนิยมเสรี ทำให้รัฐดำเนินนโยบายอันมีส่วนผลักดันให้มีการค้ากามรมณ์ในประเทศมากขึ้น การศึกษาของรัฐที่มีเนื้อหาไม่สอดคล้องกับ

สภาพความเป็นอยู่ในชีวิตจริงของชุมชน ทำให้ชาวเขาละเลยภูมิปัญญาของท้องถิ่นเขา และไม่อาจรู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลงทางสังคม จึงถูกคุกคามเข้าสู่กระบวนการค้าประเวณี ทั้ง ๆ ที่มีการศึกษาดีกว่าเพื่อนชาวเขาในหมู่บ้านเดียวกัน

๙) แม้กฎหมายจะตราขึ้นหลายฉบับเพื่อการปราบปรามกระบวนการค้าหญิงและเด็กมากขึ้น แต่รัฐต้องมีนโยบายที่เข้มงวดต่อการป้องกันมิให้เจ้าหน้าที่เข้าไปร่วมมือกับกลุ่มเครือข่ายนายหน้า และต้องลงโทษอย่างจริงจังแก่เจ้าหน้าที่ของรัฐที่เข้ามีส่วนสนับสนุนหรือละเลยไม่ดำเนินการแก่นายหน้าด้านทางค้าหญิงอย่างจริงจัง

๑๐) ควรสนับสนุนให้องค์กรเอกชนมีส่วนในการเผยแพร่ข่าวสารแก่แหล่งต้นทางและให้ความช่วยเหลือแก่หญิงซึ่งเป็นเหยื่อ ซึ่งเป็นการช่วยเหลือทั้งในด้านการรักษาโรคและปัญหาด้านกฎหมาย

๑๑) หญิงชาวเขาที่ไม่มีสัญชาติไทยหรือเป็นคนต่างด้าวซึ่งถูกชักพาและล่อลวงเข้ามาในประเทศไทย ควรจัดอยู่ในฐานะที่จะเป็นผู้ตกเป็นเหยื่อมากกว่าเป็นผู้ร่วมกระทำความผิด และรัฐไทยควรเป็นหัวหอกในการรณรงค์ เพื่อให้ประเทศในแถบลุ่มแม่น้ำโขงตระหนักถึงปัญหาและร่วมกันหาทางป้องกันการค้าหญิงและเด็กในระดับภูมิภาคและระดับสากล

๑๒) การศึกษาเกี่ยวกับองค์ความรู้ใบเรื่องกระบวนการค้าหญิงและเด็กทั้งในและนอกประเทศนี้ ได้มีรายงานการศึกษาถึงสาเหตุและสภาพปัญหา จนสามารถสรุปถึงสาเหตุแห่งปัญหาและประเมินสถานการณ์ของปัญหาดังกล่าวได้ และการแก้ปัญหานี้ ถ้าพิจารณาถึงความเปราะบางของชนกลุ่มน้อย หรือชาวเขาเมื่อตกอยู่สังคมบริโภคนิยม และการแข็งแกร่งของกระบวนการและปัจจัยอันจะนำไปสู่การดึงดูดให้ชาวเขาและชนกลุ่มน้อยตกเป็นเหยื่อของกระบวนการนี้แล้ว ควรมีการดำเนินการตามกฎหมายอย่างเข้มงวด และจริงจัง

อย่างไรก็ดี ปัจจุบัน กฎหมายที่มุ่งปราบปรามกระบวนการค้าหญิงและเด็กข้ามชาติ มีมาตรการในการลงโทษและการบังคับใช้อย่างจริงจัง ดังนั้น ประเด็นที่ควรศึกษาคือไปจึงควรเป็นการศึกษาเน้นหนักการบังคับใช้กฎหมายให้ได้ผลอย่างจริงจัง

๕.๒.๑ ประสิทธิภาพและการประเมินโครงการพัฒนาชาวเขาและชนกลุ่มน้อยทั้งภาครัฐและเอกชนในประเทศไทย

๑) โครงการพัฒนาชาวเขาภาครัฐมุ่งเน้นในปัญหาความมั่นคงและการควบคุมปัญหาเสพติดเป็นหลัก และเพิ่งมาในระยะหลังปี พ.ศ. ๒๕๒๕ จึงขยายขอบเขตไปพัฒนาเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และการให้การสงเคราะห์และให้บริการด้านสังคม ส่วนภาคเอกชน มุ่งเน้นที่การให้การสงเคราะห์ชุมชนชาวเขา เป็นหลัก

๒) โครงการพัฒนาชาวเขาของรัฐโดยเฉพาะอย่างยิ่ง โครงการของกองสงเคราะห์ชาวเขา ได้รับการประเมินผลว่าชาวเขาที่ได้รับการบริการจากรัฐในอัตราที่เพิ่มมากขึ้นทุกปี แต่มีปัญหาอุปสรรค

ในการการดำเนินงาน ซึ่งเกิดจากการไม่ประสานงานระหว่างหน่วยงาน เท่าที่ควร และมีจำนวนหน่วยงานที่รับผิดชอบมากเกินไปในบางโครงการ

โครงการพัฒนาซึ่งได้รับการร่วมมือจากทั้งภาครัฐและเอกชน ได้ดำเนินการพัฒนาชาวเขาในพื้นที่ต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ และพยายามที่จะสร้างจิตสำนึกและความต่อเนื่องในการพัฒนาโครงการให้การตัวชาวเขาเอง แต่โครงการเหล่านี้ ก็มีระยะเวลาในการดำเนินการจำกัด และส่วนใหญ่จะใช้งบประมาณในการดำเนินการสูง

๓) ปัญหาอุปสรรคในการพัฒนาชาวเขา นั้น เกิดจากการที่แต่ละโครงการไม่ได้เปิดโอกาสให้ชาวเขาเข้ามามีส่วนในการวางแผนโครงการ กำหนดเป้าหมาย และดำเนินการตามโครงการพัฒนา และนโยบายในการพัฒนาชาวเขา อาจไม่สอดคล้องกับความจำเป็นหรือความต้องการของชาวเขาในบางโครงการ จึงทำให้ชาวเขาไม่ได้รับผลของการพัฒนาตามโครงการของรัฐ เท่าที่ควรในขณะที่บางโครงการของเอกชน ซึ่งจัดทำขึ้น โดยได้ศึกษาความจำเป็นหรือความต้องการของชาวเขา ได้ประสบความสำเร็จในด้านการให้การสงเคราะห์ชาวเขาในสิ่งที่เข้าจำเป็นต่อการดำรงชีวิตและการพัฒนาตนเองของเขา แต่ในบางโครงการก็เป็นโครงการที่ทำลายความเชื่อ ค่านิยม วัฒนธรรมและกฎของหมู่บ้านซึ่งมีไว้เพื่อรักษาเอกภาพและเอกลักษณ์ของชนเผ่าด้วย

๔) การประเมินโครงการพัฒนาชาวเขา ส่วนใหญ่จะประเมินโดยวิธีสัมภาษณ์ สังเกต การ และสอบถามความพอใจของชาวเขา และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง และผู้ประเมินก็ใช้เวลาในการเข้าไปเก็บข้อมูลน้อย ประกอบกับวัฒนธรรมของชาวเขาซึ่งไม่ค่อยจะตอบปัญหาใด ๆ ที่ตนไม่เห็นด้วย และการสื่อความหมายของภาษาไทยกับภาษาของชนเผ่าในการสัมภาษณ์ผ่านล่าม ทำให้การเก็บข้อมูลบางข้ออาจไม่ตรงกับความเป็นจริง

วิธีการประเมินประสิทธิผลของโครงการ แม้จะสามารถได้ข้อสรุปว่าเกิดผลอย่างมีประสิทธิภาพเพราะสามารถทำได้ในอัตราสูง แต่การวัดประสิทธิผลดังกล่าวอาจไม่สามารถสรุปได้ว่าเป็นผลสำเร็จให้ชาวเขาได้รับการพัฒนาอย่างแท้จริง ทั้งนี้ เพราะการกำหนดเป้าหมายนั้น ยังขาดการเข้าใจถึงปัญหาและความจำเป็นของชาวเขาอย่างแท้จริง

๕) วิธีการกำหนดโครงการพัฒนาชาวเขา และการประเมินโครงการที่ควรได้รับการศึกษาคือการกำหนดโดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเข้าใจในปัญหาของชาวเขา และให้ชาวเขาได้รับการพัฒนาตามครรลองของตนเอง เพื่อให้สามารถปรับเปลี่ยนแนวทางในการดำรงชีวิตให้สอดคล้องกับการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงของสังคมที่ชาวเขาคงเข้าไปเกี่ยวข้องอย่างค่อยเป็นค่อยไป และยังคงรักษาความเป็นเอกลักษณ์ของตนด้วย ซึ่งความจำเป็นในการที่จะให้ชาวเขาเข้ามามีส่วนในการกำหนดโครงการพัฒนาและการให้มีส่วนในการประเมินผลจะเป็นแนวทางหนึ่ง ที่ควรได้รับการศึกษาถึงความเป็นไปได้เพียงใด

๕.๒.๔ กรณีศึกษาชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง อำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก

๑) จังหวัดตากได้มีโครงการพัฒนาชาวเขาโดยจัดทำเป็นแผนแม่บทซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ซึ่งมีทั้งการดำเนินการเกี่ยวกับสัญชาติ การควบคุมการใช้พื้นที่อยู่อาศัย การส่งเสริมการเกษตร และการใช้แรงงาน การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และการควบคุมชาวเขาในการปลูกพืชเสพติดและการเสพยาเสพติด รวมถึงการเสพและป้องกันการค้ายาบ้า การให้บริการด้านสังคม การศึกษา เป็นต้น

๒) ปัญหาของชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง อำเภอท่าสองยาง ในด้านการถือครองที่ดินทำกิน การรับจ้างแรงงาน เกี่ยวพันกับการได้รับสัญชาติไทย ของชาวกะเหรี่ยงในอำเภอท่าสองยาง ซึ่งมีชาวกะเหรี่ยงจำนวนไม่น้อยที่ยังไม่ได้รับสัญชาติ เพราะเหตุตกสำรวจ การสื่อสาร การติดต่อสื่อสารระหว่างผู้นำของชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงกับเจ้าหน้าที่ของทางราชการยังมีปัญหาอยู่เพราะมีบางหมู่บ้าน ผู้นำหมู่บ้านยังไม่สามารถพูดหรือเขียนภาษาไทยได้

ตัวอย่างในการไม่ได้รับการลงสัญชาติไทยของชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงที่อำเภอท่าสองยาง แสดงให้เห็นถึงข้อบกพร่องของการลงสัญชาติไทยให้แก่ชาวเขาที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกล และแสดงให้เห็นถึงปัจจัยที่ก่อให้เกิดขึ้นทั้งในด้านกฎหมาย ระเบียบการลงสัญชาติ ด้านตัวชาวเขาและเจ้าหน้าที่ของรัฐเอง

๓) ปัญหาความยากจน การรักษาสุขภาพ และการได้รับการศึกษาภาคบังคับและการมีครูมาสอนในโรงเรียนในหมู่บ้าน เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในอำเภอท่าสองยาง และจะรุนแรงขึ้นถ้าเป็นหมู่บ้านกะเหรี่ยงที่อยู่ห่างไกลจากเมืองมาก

๔) ความต้องการของชาวกะเหรี่ยงในหมู่บ้านที่ห่างไกล คือการได้รับสัญชาติ การมีทะเบียนบ้าน การมีโรงเรียนและครูมาสอนอย่างสม่ำเสมอ ส่วนการสิทธิบนที่ดินทำกินกลับเป็นความต้องการลำดับรองของชาวเขาในอำเภอนี้

๖. บทสังเคราะห์ ข้อเสนอแนะ และข้อเสนอแนะ

๖.๑ บทสังเคราะห์

๑) การศึกษาสถานภาพของชาวเขาและชนกลุ่มน้อยในด้านกฎหมาย พบว่าบทกฎหมายที่ใช้กับชาวเขา และชนกลุ่มน้อยในประเทศไทยในเรื่องต่าง ๆ มิได้แยกปฏิบัติให้แตกต่างจากชนชาวไทยพื้นบ้านหรือชาวไทยพื้นราบมากนัก บางกรณีกลับได้รับสิทธิพิเศษไปกว่าชาวไทยพื้นราบด้วย เช่น การไม่ต้องรับราชการทหาร การได้รับการสงเคราะห์เป็นพิเศษ เป็นต้น

๒) ที่เป็นปัญหามีจุดเน้นที่การบังคับให้เป็นไปตามกฎหมายซึ่งก่อให้เกิดความไม่เท่าเทียมในการรับรองสถานภาพบุคคล และการได้รับบริการจากรัฐ ซึ่งสาเหตุดังกล่าวเกิดจาก

๒.๑). ด้านรัฐบาลและเจ้าหน้าที่ :

(๑) ความเข้าใจในเรื่องปัญหาชาวเขา และชนกลุ่มน้อยที่มีได้มองอย่าง คนพวกนี้เป็นคนไทย และนโยบายความมั่นคงก่อให้เกิดความกลัวที่จะให้สัญชาติแก่ชนเผ่าที่มีความ สัมพันธ์กับชนเผ่าต่างชาติที่กำลังเป็นศัตรูกับไทย (โดยเฉพาะในช่วงสงครามเย็นระหว่างชาติ มหาอำนาจ)

การดำเนินนโยบายในด้านความมั่นคงนี้มีผลกระทบต่อสถานภาพทาง กฎหมายของชาวเขาและชนกลุ่มน้อยเผ่าอื่นๆ หรือชาวเขาที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยโดยภูมิลำเนาที่จะ ไม่ได้รับการพิจารณาลงสัญชาติให้ เมื่อไม่เข้าเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในระเบียบของกระทรวงมหาดไทย หรือในกฎหมายสัญชาติในอดีตที่มีนโยบายไม่ให้สัญชาติแก่บุตรของคนต่างด้าวที่สมรสกับคนไทย แต่ในปัจจุบันนโยบายดังกล่าวได้ยกเลิกไป และผ่อนคลายเป็นไปในทางที่ดี

(๒) การกำหนดเงื่อนไขในการลงสัญชาติไทย โดยการต้องพูดภาษาไทย ได้ น่าจะเป็นเงื่อนไขที่เกินกว่าขอบเขตของกฎหมาย และขัดต่อหลักการให้สัญชาติเพราะมิได้ปรากฏ ในกฎหมายไทยเช่นนั้น

(๓) ความไม่ตั้งใจอย่างจริงจังเท่าที่ควรในการบังคับให้เป็นไปตาม กฎหมาย ของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง และอุปสรรคด้านภาษา ขบประมาณในการดำเนินการ ระยะเวลาที่ ใช้เพื่อดำเนินการเกี่ยวกับชาวเขาหรือชนกลุ่มน้อย เป็นปัจจัยที่นำไปสู่ความด้อยสิทธิและด้อยสถาน ภาพในความเป็นคนไทย ในความเป็นมนุษย์ ซึ่งควรได้รับการปฏิบัติเช่นเดียวกับคนในชาติ หรือเช่น เดียวกับมนุษย์ทุกคน ทั้งในด้านการมีส่วนร่วมทางการเมือง สังคม วัฒนธรรม ดังนั้น จึงทำให้ชาวเขา และชนกลุ่มน้อยกลายเป็นผู้ด้อยสิทธิตามความเป็นจริง แม้ว่า ทางรัฐบาลจะมีความพยายามในทุกวิถี ทางที่จะพัฒนาและให้ความสำคัญ และสงเคราะห์ชาวเขาและชนกลุ่มน้อยเพื่อให้มีสถานภาพในความ เป็นอยู่ที่เท่าเทียมกับชาวไทยพื้นราบ

๒.๒) ด้านชาวเขา หรือชนกลุ่มน้อย(๑) ความไม่รู้ และไม่สนใจในสิทธิที่ตนมี

ความไม่รู้ถึงสิทธิที่ของตนตามกฎหมาย นำไปสู่ปัญหาการพิสูจน์ การเกิดในประเทศไทยของบุตรชาวเขา ในกรณีขอลงสัญชาติหลายแห่งเพราะไม่ไปแจ้งเกิด ซึ่ง สถานการณ์ก็คล้ายกับปัญหาชาวไทยพื้นราบในชนบท แต่โอกาสของทั้งสองกลุ่มต่างกัน เพราะชาว ไทยพื้นราบยังสามารถรับรู้ข่าวสารได้โดยใช้ภาษาไทยเป็นสื่อ แต่ชาวเขานั้นจะมีข้อจำกัดเรื่องการรู้ ภาษาไทยทำให้เกิดปัญหามากมายในทางทะเบียนราษฎร

นอกจากความไม่รู้แล้วปัจจุบันที่สำคัญอีกประการคือ ความไม่สนใจในสิทธิที่ตนมีจึงไม่ได้เรียกร้องและติดตามจนกระทั่งเกิดปัญหา

(๒) ภาษา / วัฒนธรรม และความห่างไกล

ภาษา มีส่วนสำคัญอย่างมากที่ทำให้การขอรับบริการจากรัฐชาวเขาไม่ได้เท่าที่ควร เพราะการพูดไม่รู้เรื่อง หรือไม่รู้ขั้นตอนของราชการทำให้เกิดความไม่เข้าใจการสื่อสาร

วัฒนธรรม ซึ่งเป็นแบบแผนความประพฤติที่หล่อหลอมมาในสภาพความเป็นอยู่ที่แตกต่างกันจากชาวไทยพื้นราบ และด้วยความยึดถือ หรือขนบธรรมเนียมที่แตกต่างกัน แต่ต้องมีการปรับเปลี่ยนไปตามสภาพแวดล้อมในด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองการปกครองที่เปลี่ยนแปลง ทำให้เกิดความขัดแย้งในวิถีแห่งการดำรงชีวิต ซึ่งมีผลกระทบต่อการดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมดั้งเดิมของชนเผ่า และการแทรกซ้อนของวัฒนธรรมของชาวเมือง ซึ่งอาจเป็นวัฒนธรรมของชาวตะวันตกซึ่งมีสภาพความเป็นอยู่ที่แตกต่างกันจากสภาพชีวิตของชนกลุ่มน้อย ดังนั้น ความขัดแย้งในด้านวัฒนธรรมนี้เอง ก่อให้เกิดปัญหาความเปราะบางของสังคม เพราะทัศนคติของคนรุ่นใหม่และคนรุ่นเก่าก็จะมี ความเข้าใจในสถานการณ์ที่ชาวเขาและชนกลุ่มน้อยกำลังประสบอยู่แตกต่างกัน และมีวิธีการในการดำเนินการต่างกัน ซึ่งในสถานการณ์เช่นนี้ มีความจำเป็นต้องทำให้ชาวเขาโดยเฉพาะคนรุ่นใหม่ได้เข้าใจถึงความจำเป็น และเข้าใจสภาพชุมชนของตน เพื่อจะสามารถใช้ความสามารถของตนในการดำรงชีวิตของตน ภายใต้สถานการณ์ที่ดึงดูดให้ชาวเขาและชนกลุ่มน้อยละทิ้งความเป็นตัวตนของตน และมาใช้วิถีการดำรงชีวิตเช่นเดียวกับชาวพื้นราบ ซึ่งอาจไม่เหมาะสมกับสภาพการของชาวเขา และชนกลุ่มน้อยเอง ตัวอย่างที่เห็นได้ชัด คือการที่ชาวเขาจำนวนมากหันมาใช้แรงงานในโรงงานอุตสาหกรรม หรือมีอาชีพบริการตามบ้าน หรือถูกชักจูงมาเพื่อเข้าสู่กระบวนการค้าประเวณี หรือยาเสพติด เป็นต้น

อย่างไรก็ดี ปัจจัยตรงนี้ คงจะไม่ได้เกิดจากตัวชาวเขาเอง แต่เป็นปัจจัยผลักดันจากสภาพสังคม เศรษฐกิจและการเมืองระดับชาติ ภูมิภาค ที่มีส่วนผลักดันอย่างมากด้วยระยะห่างไกลของการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนของชาวเขา และการไม่มีทางคมนาคมที่สะดวกในการติดต่อ ทำให้เป็นการยาก และเป็นอุปสรรคต่อทั้งเจ้าหน้าที่ และชนกลุ่มน้อยเองที่จะให้หรือได้รับบริการ โดยเฉพาะสาธารณสุข และการศึกษา

๒.๓). ปัญหาเรื่องบริหารจัดการ

(๑) เป้าหมายที่กำหนดในด้านชาวเขา และชนกลุ่มน้อย ขาดการพิจารณารอบด้าน อย่างเป็นระบบ และภายใต้พื้นฐานของปัญหาชาวเขาเอง

(๑.๑) การศึกษาเพื่อพบปัญหา และแนวทางแก้ไข ใช้มาตรฐานของชาวพื้นราบเข้าไปตรวจสอบและกำหนดเกณฑ์ที่จะให้การศึกษา ซึ่งบางเรื่องอาจไม่สอดคล้อง เพราะมีสภาพการณ์ และความจำเป็นที่ต่างกัน

(๑.๒) การศึกษายังมีความไม่ลงรอยในเรื่องของชาวเขาและชนกลุ่มน้อย บางกรณีศึกษาโดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของประโยชน์ของรัฐฝ่ายเดียว บางกรณีศึกษาโดยตั้งอยู่บนประโยชน์ของชาวเขา หรือชนกลุ่มน้อยเป็นสำคัญ

แต่การปฏิบัติต่อชาวเขานั้นมักจะคล้อยตามประโยชน์ของรัฐ หรือนโยบายของต่างประเทศทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง เช่นการปลูกพืชเศรษฐกิจแบบเงินสด การป้องกันและปราบปรามยาเสพติด การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งนี้ โดยมีข้อมูลในเชิงลบต่อชาวเขาและชนกลุ่มน้อย เป็นต้น แทนที่จะเป็นการคล้อยตามความจำเป็นของการดำรงชีวิตของชาวเขาภายใต้สถานภาพและสถานการณ์ของสังคมชาวเขา และสังคมชนบทอย่างไทย และภายใต้พื้นฐานของการให้ความเป็นธรรมต่อชาวเขาว่าเป็นต้นเหตุแห่งปัญหาแต่ฝ่ายเดียวหรือไม่

(๑.๓) ขาดกระบวนการศึกษาอย่างเป็นระบบ และสอดคล้องกับสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของชาวเขา โดยชาวเขา หรือชนกลุ่มน้อยเอง

(๒) ขาดการประสานงานในการดำเนินการของชาวเขาอย่างเป็นระบบต่อเนื่อง และไปในทางเดียวกัน ทั้งหน่วยงานของรัฐ เอกชน หน่วยงานภายในประเทศ และต่างประเทศ แต่ละหน่วยงานมีหน้าที่คนละด้าน และมีทัศนคติมองชาวเขา และชนกลุ่มน้อยแตกต่างกัน โดยเฉพาะความแตกต่างของหน่วยงานที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับความมั่นคง ป่าไม้ และยาเสพติด กับเจ้าหน้าที่ที่เป็นการให้การสงเคราะห์ หรือให้บริการ และพื้นฐานที่แตกต่างกันในการดำเนินการระหว่างรัฐกับองค์กรเอกชน ทำให้เกิดปัญหาการประสานงานและความต่อเนื่องในการทำงาน

ข้อที่ผู้วิจัยได้สังเกตเห็นจากผลการประเมินโครงการต่าง ๆ และการพบปะพูดคุยกับนักวิชาการ นักวิจัย หรือผู้เชี่ยวชาญชาวเขา พบว่า โครงการที่เข้าไปพัฒนาชาวเขาที่ไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร แม้ว่าจะมีการวางแผนเป้าหมายในการดำเนินการอย่างละเอียดรอบคอบแล้วก็ตาม ส่วนหนึ่งเกิดจากความเข้าใจในปัญหาของชาวเขา และแก่นแท้ของพฤติกรรมของเขายังไม่ชัดเจน จึงทำให้เกิดความผิดพลาดในการวางแผนเป้าหมาย และผลสำเร็จที่ตั้งไว้จึงไม่ตรงกับสิ่งที่โครงการต่าง ๆ วางไว้ ในทำนองที่ว่า “ไม่รู้เขา ไม่รู้เรา”

ทั้งนี้เพราะภาพและการกระทำของชาวเขา และชนกลุ่มน้อยที่เขารับผิดชอบมีความแตกต่างกัน และมีความหลากหลายในแต่ละชนเผ่า การจะใช้วิธีการแก้ปัญหาด้วยวิธีการอย่างเดียวกัน ด้วยเวลาที่จำกัด และบุคคลากรที่จำกัดเช่นนี้ จึงทำให้บรรลุประสิทธิภาพได้ยาก

(๓) การกำหนดโครงการในการพัฒนา หรือส่งเสริมอาชีพนั้นมุ่งเน้นที่นโยบายจากส่วนกลางมากกว่าการเข้ามามีส่วนร่วมของชาวเขา หรือชนกลุ่มน้อย ตลอดจนการแก้ปัญหาความจำเป็นตามนโยบายมากกว่าจะเป็นความจำเป็นของแต่ละกลุ่ม จึงเป็นเหตุให้โครงการต่าง ๆ ประสบความล้มเหลวในหลาย ๆ โครงการ

(๔) การประเมินโครงการ เป้าหมาย และงบประมาณ

ยังขาดข้อมูลที่จัดไว้อย่างเป็นระบบ และแต่ละหน่วยงานสามารถนำไปไว้เพื่อใช้เป็นพื้นฐานของการวางแผนงานในอนาคต บางหน่วยงานไม่ได้จัดแยกกระหว่างชาวไทยพื้นราบ หรือชาวเขา ชนกลุ่มน้อย เช่น การอนามัย โดยถือว่าได้สิทธิเหมือนกัน แต่ในทางกลับกันชาวเขาหรือชนกลุ่มน้อยเหล่านี้มีสภาพแวดล้อมที่ควรได้รับการดูแลในเรื่องสุขภาพอนามัย การจัด การสิ่งแวดล้อมที่แตกต่าง เพราะมีความจำเป็นแตกต่างกัน

(๕) การพัฒนาความรู้ในเรื่องของชาวเขา และชนกลุ่มน้อย แม้ว่าจะได้ มีงานศึกษาอยู่มากมาย แต่วิธีการศึกษาก็ยังมุ่งศึกษาชาวเขาที่ยังเป็นชาติพันธุ์วิทยา / สังคมวิทยา โดย มีมุมมองที่ยังไม่ได้ทำความเข้าใจในลักษณะชีวิตความเป็นอยู่ชาวเขาเป็นตัวกำหนดถึงความสัมพันธ์ ระหว่างชาวเขาและชาวเขา หรือชนกลุ่มน้อย เหตุหนึ่งเพราะเป็นการมองจากเราไปสู่เขา และเอาค่านิย มวัฒนธรรมของเราไปเข้าใจเขา จึงทำให้การศึกษาในงานบางเรื่องขาดความรอบคอบในการเข้าใจ และนำไปสู่ภาพพจน์ที่ไม่ตรงกับความจริง

(๖) ขาดความต่อเนื่องในกระบวนการพัฒนา เพราะโครงการพัฒนา ส่วนใหญ่อาศัยนโยบาย และงบประมาณเป็นหลัก ดังนั้นโครงการบางโครงการแม้จะประสบความสำเร็จแต่ก็ต้องเลิกไป เพราะหมดงบประมาณ ทำให้ไม่มีความต่อเนื่องในการดำเนินการพัฒนาเท่าที่ควร

(๗) ขาดการมีส่วนร่วมของชาวเขาในการบริหารจัดการ ชาวเขามีโอกาสน้อยมากในการบริหารจัดการในอดีต ในปัจจุบันมีแนวโน้มสูงขึ้นทั้งในการศึกษาของนักวิจัย นักบริหาร องค์กรส่วนท้องถิ่น และสภาตำบล แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นตามมาก็คือ บุคคลเหล่านี้จะสามารถ บริหารจัดการให้สอดคล้องกับความจำเป็นของชาวเขา และชนกลุ่มน้อยตามความเหมาะสมเพียงใด น่าจะเป็นเรื่องติดตาม และประเมินผลการดำเนินการต่อไป

๖.๒ ข้อเสนอแนะ

๖.๒.๑. ทิศทางของการดำเนินการเกี่ยวกับชาวเขา และชนกลุ่มน้อย

๑) การกำหนดนิยามของชาวเขากับชนกลุ่มน้อยยังมีความสำคัญ และควรได้รับการจัดการที่ชัดเจน เพราะข้อนิยามที่แตกต่างนำไปสู่การปฏิบัติที่แตกต่าง และความแตกต่างในด้าน สถานภาพและการดำรงชีวิตด้วย

๒) กระบวนการดำเนินการของการให้สัญชาติ หรือการลงทะเบียนบ้านควรได้รับการแก้ไขอย่างจริงจัง และด้วยความร่วมมือประสานงานกันอย่างเต็มที่ เพราะจะได้แยกแยะให้ชัดเจนระหว่างคนสัญชาติไทยที่อยู่บนพื้นที่สูงและคนต่างด้าวที่เป็นชนเผ่าเดียวกับไทย มิฉะนั้นจะเกิดการสับสนปนเปกัน จับแยกออกไป

๓) การปรับปรุงงานศึกษาด้านชาวเขา หรือชนกลุ่มน้อย และการให้การศึกษาของชาวเขา และชนกลุ่มน้อยควรปฏิรูป โดยเน้นกระบวนการศึกษาในเชิงวิเคราะห์ความเข้าใจ และบนพื้นฐานของความจำเป็น และการปรับตัวกับสภาพแวดล้อมที่เป็นอยู่อย่างแท้จริง

๔) การดำเนินการทางกฎหมายกับชาวเขา หรือชนกลุ่มน้อยที่เกี่ยวข้องกับการฝ่าฝืนกฎหมาย ยาเสพติด ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม การประกอบอาชีพต้องห้าม ควรต้องคำนึงถึงปัจจัยในด้านเจ้าหน้าที่ หรือบุคคล นโยบาย ที่มีส่วนผลักดัน หรือบงการให้มีกระบวนการนี้ด้วย มิฉะนั้นการบังคับ ปราบปรามอาจจะผิดเป้าหมายไป

๕) ทางเลือกในการพัฒนารูปแบบการบริหาร การพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมของชาวเขา และชนกลุ่มน้อยควรต้องศึกษาถึงข้อดี ข้อเด่น และผลกระทบที่เป็นข้อเสียที่จะทำให้ชาวเขา และชนกลุ่มน้อยปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการดำรงชีวิต ซึ่งรูปแบบนี้น่าจะมีการศึกษากันอย่างถี่ถ้วนเสียก่อน โดยดูปัญหาของอดีต เข้าถึงปัญหาของชาวเขา และชนกลุ่มน้อยมากกว่าที่เป็นอยู่

๖) รูปแบบของการประสานงาน ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานของรัฐหรือความร่วมมือกันระหว่างรัฐกับเอกชน ต้องมีความเป็นเอกภาพ เน้นความคล่องตัวในการปฏิบัติงาน และอยู่ภายใต้การควบคุมหรือการประสานงานที่รัดกุม มิฉะนั้นจะเกิดปัญหาการประสานงานที่ไม่มีประสิทธิภาพอย่างที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน

๗) ควรมีการจัดทำข้อมูลของชาวเขาและชนกลุ่มน้อย ในประเทศไทย และข้อมูลดังกล่าวควรที่จะเปิดเผยหรือใช้ร่วมกันในระหว่างหน่วยงานที่รับผิดชอบ ทั้งนี้ เพื่อนำไปสู่กระบวนการจัดทำศูนย์ข้อมูลชาวเขา ซึ่งต้องมีชาวเขาหรือชนกลุ่มน้อยเข้าร่วมในการจัดทำข้อมูลด้วยมิฉะนั้น ก็อาจมีข้อมูลที่ผิดพลาดคลาดเคลื่อนได้

๘) ควรจัดทำคู่มือชาวเขา หรือชนกลุ่มน้อย สำหรับให้ชาวเขาและชนกลุ่มน้อย ได้มีความรู้ความเข้าใจในการติดต่อกับโลกภายนอก

๙) ควรจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ที่ชาวเขาหรือชนกลุ่มน้อยสามารถรับรู้ได้ ด้วยภาษาของเขาเอง เพื่อให้เขาได้เรียนรู้ความเป็นไปของโลกภายนอกได้ และให้เขาเป็นผู้ตัดสินใจว่าเขาควรที่จะเลือกแนวทางของการดำรงชีวิตของเขาเช่นไร

๑๐) ควรมีการประเมินผลการดำเนินการของรัฐ เอกชน และการบังคับใช้กฎหมาย สภาพสังคมของชาวเขา เพื่อนำสู่กระบวนการกำหนดนโยบายที่สอดคล้องกับปัญหาของชาวเขาและชนกลุ่มน้อยต่อไป.

๖.๓ โจทย์วิจัยที่สำคัญ

๑) ศึกษากระบวนการกำหนดสัญชาติไทยและถิ่นที่อยู่ถาวรของชนกลุ่มน้อย และวิธีการแก้ปัญหานั้นนำไปสู่การจัดปัญหาของชนไร้สัญชาติของชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย

๒) ศึกษาเปรียบเทียบผลกระทบของการดำรงชีวิตของชนกลุ่มน้อยในการได้รับ และไม่ได้รับสัญชาติไทยต่อประเด็น

๒.๑) การศึกษาสิทธิในการศึกษา

๒.๒) การประกอบอาชีพและการทำงาน

๒.๓) การถือครองที่ดิน สิทธิทำกิน การใช้ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม

๒.๔) สถานะสุขภาพ อนามัย พฤติกรรมสุขภาพ และการรับ บริการสาธารณสุข

๓) ความเป็นไปได้ของชนกลุ่มน้อยในการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

๓.๑) ศักยภาพของชาวเขาในการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

๓.๒) นโยบายและโครงสร้างของการศึกษาที่เอื้อและไม่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมของชาวเขาในการจัดการศึกษา

๓.๓) รูปแบบที่เหมาะสมในการมีส่วนร่วม

๔) ความร่วมมือของภาคีต่าง ๆ หน่วยงานราชการและองค์กรเอกชนต่างๆ เกี่ยวกับปัญหาชนกลุ่มน้อย

๕) ปัญหาโครงการพัฒนาและการประเมิน โครงการพัฒนาชาวเขาและชนกลุ่มน้อย

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	นายณรงค์ ใจหาญ
สถานที่ทำงาน	คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์ กรุงเทพฯ 10200 โทร. 221-6171-80 ต่อ 2114, โทรสาร 224-9421
ที่อยู่	195/15 ซอยเพชรเกษม 78 แขวงบางแคเหนือ เขตภาษีเจริญ กรุงเทพฯ 10160 โทร. 413-0517, 413-2350 มือถือ 01-902-1664
วุฒิการศึกษา	- นิติศาสตร์บัณฑิต (ธรรมศาสตร์) - นิติศาสตร์มหาบัณฑิต (กฎหมายอาญา) (ธรรมศาสตร์) - เนติบัณฑิตไทย - LL.M. in Law, Economy and Society (University of Kent at Canterbury, England)
ตำแหน่งงานปัจจุบัน	- รองศาสตราจารย์ ระดับ 9 - ที่ปรึกษาคณะกรรมการบริหารศูนย์นิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ - อาจารย์ประจำภาควิชากฎหมายวิธีสบัญญัติ และภาควิชากฎหมายอาญาและอาชญาวิทยา - อาจารย์ที่ปรึกษาชุมนุมพินดาบ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ตำแหน่งงานในอดีต	- หัวหน้าภาควิชากฎหมายวิธีสบัญญัติ - หัวหน้าโครงการฝึกอบรมภาษาอังกฤษสำหรับนักกฎหมายธุรกิจ - ผู้ช่วยคณบดีคณะนิติศาสตร์

- ประธานฝ่ายเทคนิคกีฬามหาวิทยาลัย ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- ผู้อำนวยการศูนย์นิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

งานสอน

- ผู้บรรยายวิชากฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา กฎหมายอาญาภาคทั่วไป
กฎหมายอาญาภาคความผิด อาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา
ปัญหาในกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาระดับปริญญาตรี
คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- ผู้บรรยายวิชากฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเปรียบเทียบ 2 วิชา
ปัญหาระดับสูงในกฎหมายอาญา 2 วิชาบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัย
อาญา และวิชานิติศึกษาทางสังคม ประวัติศาสตร์ และปรัชญา
ระดับปริญญาโท คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- ผู้บรรยายพิเศษ วิชากฎหมายอาญา แก่ข้าราชการตำรวจชั้น
สัญญาบัตร หลักสูตร กอศ., กอต. ของโรงเรียนนายร้อยตำรวจ
สามพราน จ.นครปฐม
- ผู้บรรยายพิเศษ วิชากฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา
วิชาศึกษากฎหมายอาญา ระดับปริญญาตรี คณะนิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยพายัพ จ.เชียงใหม่
- ผู้บรรยายพิเศษ วิชากฎหมายอาญา 1 กฎหมายอาญา 2 และกฎหมาย
อาญา 3 ระดับปริญญาตรี คณะนิติศาสตร์ วิทยาลัยเทคโนโลยี
ราชธานี จ.อุบลราชธานี
- ผู้บรรยายพิเศษ วิชากฎหมายสิ่งแวดล้อม ระดับปริญญาโท
คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
ศาลายา จ.นครปฐม

งานทางวิชาการ

หนังสือ

1. คำอธิบาย ประมวลกฎหมายอาญา ภาคหนึ่ง ว่าด้วยโทษและวิธีการเพื่อปลดปล่อย กรุงเทพฯ : มิตรนราการพิมพ์, 2534 , 114 หน้า
2. หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเล่ม 1, พิมพ์ครั้งที่ 3
กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ : วิญญูชน, 2538, 232 หน้า

บทความ

1. “นิรโทษกรรม” วารสารรพี สิงหาคม 2524, หน้า 41-58
2. “ความผิดหลายบท หลายกระทง” วารสารรพี สิงหาคม 2525,
หน้า 59-74
3. “พระราชบัญญัติป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ กับเสรีภาพของประชาชน” วารสารนิติศาสตร์ปีที่ 14 ฉบับที่ 4 ธันวาคม 2527,
หน้า 165-174
4. “ฎีกาวิเคราะห์ : โจทก์ไม่มาศาลในคดีอาญา” วารสารนิติศาสตร์
ปีที่ 15 ฉบับที่ 3, กันยายน 2528, หน้า 156-161
5. “เจตนาฆ่าหรือเจตนาทำร้าย : หลักกฎหมายและคำพิพากษาศาลฎีกา”
วารสารสามพราน มกราคม 2519, หน้า 23-51
6. “สิทธิใหม่ของผู้ต้องหาแน่หรือ” วารสารรพี. สิงหาคม 2531,
หน้า 90-101
7. “ความหมายของสิ่งลามกในกฎหมาย” วารสารนิติศาสตร์ ปีที่ 16
ฉบับที่ 2 มิถุนายน 2529, หน้า 125-131
8. “การจับและควบคุมตามกฎหมายอังกฤษและกฎหมายไทย”
วารสารนิติศาสตร์ ปีที่ 20 ฉบับที่ 3 กันยายน 2533, หน้า 90-116
9. “การดำเนินคดีทางกฎหมายกับผู้กระทำผิดตามพระราชบัญญัติ
ป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507” วารสารนิติศาสตร์ ปีที่ 21 ฉบับที่ 2
มิถุนายน 2534 , หน้า 185-208

10. “โทษและค่าเสียหายในกรณีหมิ่นประมาท” วารสารนิติศาสตร์ ปีที่ 21 ฉบับที่ 3 กันยายน 2534, หน้า 440-453
11. “การดำเนินคดีอาญาแก่เด็กและเยาวชน” ความรู้กฎหมาย เพื่อเยาวชน กรุงเทพฯ : คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2534, หน้า 69-99
12. “กฎหมายเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ” เอกสารประกอบการบรรยายวิชากฎหมายสิ่งแวดล้อม คณะสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล 2535, 53 หน้า
13. “มาตรการทางกฎหมายในการจัดการและอนุรักษ์สภาพแวดล้อมของเกาะสีชัง” ในวารสารนิติศาสตร์ ปีที่ 22 ฉบับที่ 2 มิถุนายน พ.ศ. 2535, หน้า 270-308
14. “ฎีกาวิเคราะห์: แก้วฟ้องคดีอาญา” วารสารนิติศาสตร์ ปีที่ 24 ฉบับที่ 1 พ.ศ. 2537 หน้า 162-166
15. “แนวทางปฏิบัติตามกฎหมาย และการดำเนินคดีทางศาล ตามพระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535” เอกสารประกอบการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ เรื่อง “บทบาทและแนวทางปฏิบัติของเจ้าพนักงานสาธารณสุข ตาม พ.ร.บ การสาธารณสุข พ.ศ. 2535” จัดโดย ศูนย์บริหารกฎหมายสาธารณสุข กรมอนามัยกระทรวงสาธารณสุข วันที่ 27-28 เมษายน 2537 ณ ห้องประชุมโรงแรมหาดใหญ่ราม่า อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา, 21 หน้า

งานวิจัย

1. “การบังคับใช้กฎหมายอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ และสัตว์ป่าในเขตป่าสงวนแห่งชาติ อุทยานแห่งชาติและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า” ในคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, รายงานผลการศึกษาวิจัยโครงการศึกษาวิจัยกฎหมายสิ่งแวดล้อมด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ระยะที่ 1 และระยะที่ 2, เสนอต่อสำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ

กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และการพลังงาน กรุงเทพฯ:
คณะนิติศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, หน้า 153-204

2. “กฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวกับการจัดการ พัฒนา และอนุรักษ์สภาพแวดล้อมในเขตและนอกเขตพระที่นั่งจุฬาราชฐานเกาะสีชัง จังหวัดชลบุรี” รายงานวิจัยโครงการแผนการจัดการ พัฒนาและอนุรักษ์สภาพแวดล้อมทั้งในเขตและนอกเขตพระที่นั่งจุฬาราชฐาน เกาะสีชัง จังหวัดชลบุรี, โดยคณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล .เสนอต่อ สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ, 2534, เอกสารโรเนียว, 37 หน้า
 3. “การใช้การพัฒนาการจัดการ การบริหารและการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ” ในรายงานการศึกษาโครงการศึกษาเพื่อรวบรวมและปรับปรุงกฎหมายน้ำ โดยคณะนิติศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ .เสนอต่อ กรมควบคุมมลพิษ กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม, 2536 เอกสารอัดสำเนา, หน้า 1-51
 4. “กฎหมายสิ่งแวดล้อมสำหรับเทศบาล” เสนอต่อโครงการจัดทำแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมเมือง สำนักงานพัฒนาเมือง กรมการปกครอง และ GTZ, 2535, เอกสารอัดสำเนา, 143 หน้า
 5. “กฎหมายสิ่งแวดล้อมสำหรับผู้บริหารเทศบาล” เสนอต่อโครงการจัดทำแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมเมือง สำนักงานพัฒนาเมือง กรมการปกครอง และ GTZ, 2536, เอกสารอัดสำเนา, 53 หน้า (ซึ่งทางโครงการนำมาจัดพิมพ์ใน หนังสือแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมเมือง หัวข้อ กฎหมายที่เกี่ยวข้อง
 6. “สิทธิของผู้ต้องหา จำเลยและผู้ต้องโทษในคดีอาญา” เสนอต่อ คณะกรรมการพัฒนากฎหมาย สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา (ร่วมกับผู้วิจัยอีก 5 ท่าน) 2539, 363 หน้า
-